

พิธียกหุมุรับ

พิธีกรรมคืนแรก ก่อนครุหมอโนราจะบายทรง เข้าภาพและครุหมอโนรารับทราบเหมือนกันในการจัด หุมุรับ ตามปกติการจัด หุมุรับ ต้องตระเตรียมไว้สองส่วน คือ ส่วนของครุหมอคณะโนรา เรียกว่า “ขกสี่ที่” (ประกอบด้วยที่สิบสอง ที่สิบเอ็ด ที่เก้า และที่เจ็ด การจัด หุมุรับ คือการนำสิ่งของใส่รวมกันแต่ละที่ให้ครบสิบสอง สิบเอ็ด เก้า และเจ็ด รวมเป็นสี่ที่สำคัญสำหรับของครุหมอคณะโนราและสิ่งศักดิ์สิทธิ์) อีกส่วนเป็นการยก หุมุรับ สำหรับครุหมอโนราเข้าภาพตามพันธสัญญาที่ตกลงก่อนจะบายทรงว่า “พรุ่งนี้ต้องการสังเวทีกี่ที่ กี่ทรง” ครุหมอโนราจะบอกเองตามความประสงค์ของการสังเวท เพราะบางเจ้าภาพมีครุหมอโนรา ที่เป็นมุสลิม* บางครุหมอเป็นจีน บาง ครุหมอสังเวทแต่ข้าวยา บางครุหมอเป็นฤๅษีสังเวทแต่ผลไม้

ช่วงเช้าเจ้าภาพต้องจัดเตรียมยก หุมุรับ ให้เสร็จภายใน 08.00 น. – 09.00 น. ไปวางไว้บนพาดเวลา 09.00 น. จะได้ประกอบพิธีกาสรอง ชุมชนครุ ชุมชุมทวดคา สักคีสิทธิ์ และถ้าเจ้าภาพไม่ได้ยก หุมุรับ ไว้บนพาด คณะโนราจะรับประทานอาหารเข้าไม่ได้ ถ้าตระเตรียมไม่ทันจริงๆ ให้ยกหุมุรับสี่ที่ของครุหมอคณะโนรา นำไปวางไว้บนพาดก่อน เพื่อคณะโนราจะรับประทานอาหารได้ “คณะโนรารับประทานอาหารช่วงเช้าก่อนจะมีการประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นจะรับประทานได้เฉพาะน้ำ ไม่นิยมรับประทานของขบเคี้ยว จนกว่าจะประกอบพิธีกรรมภาคกลางวันให้เสร็จสิ้นประมาณเวลาห้าพอดี การรับประทานอาหารช่วงเช้าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคณะโนราโรงครุ ตามธรรมเนียมคณะโนราแต่งตัวทรงเครื่องเรียบร้อยแล้ว ไม่นิยมนั่งประทานอาหาร จะทำให้ดูไม่เหมาะสมเหมือนกับเราเชิญครุหมอมาอยู่กับเราด้วยช่วงเวลาแต่งเครื่องทรง ส่วนลูกคู่ นางรำ ไม่แต่งตัวทรงเครื่องโนรา สามารถรับประทานได้ แต่มักจะปฏิบัติตามนายโรงโนรา” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2551)

ส่วนการยก หุมุรับ ของครุหมอโนราเจ้าภาพจะเริ่มทยอยยกมา คณะโนราอาจจะหยุดสักช่วงหนึ่ง เพื่อความสะดวกในการจัดการ ยกหุมุรับให้เสร็จเรียบร้อย ก่อนจะทำพิธีกาสรอง ตามปกติเจ้าภาพจะยก หุมุรับ มาตั้งไว้บนพาดก่อนนายโรงทำพิธีกาสรอง ถ้านายโรงทำพิธี กาสรองแล้วพิธีกรรมจะดำเนินต่อจนกระทั่งเชื้อครุหมอโนราประทับทรง และพิธีถวายหุมุรับต่อไป นอกจากเครื่องเช่นทางคณะเจ้าภาพจัดเตรียมไว้แล้ว ยังมีเครื่องเช่นประเภทหัวหมู ไก่ ที่บุตรหลาน ญาติ และชาวบ้านภายในชุมชน ได้บนบานสานกล่าวเอาไว้ ก็จะนำมาเช่นถวายในวันนี้ “บนบานแบบไหนต้องแก้แบบนั้น” ถ้าไม่แก้ตามที่บนบานเอาไว้ จะทำให้ไม่หลุดจากเหมารอบน”

* ครุหมอโนราที่เป็นมุสลิมสังเกตได้ง่าย ช่วงลงมาประทับร่างทรง จะขอคำสุกศีรนะ ลูกชิ้นรำลิดะ

เครื่องเซ่นทางคณะเจ้าภาพ ได้จัด เตรียม ไว้เพื่อเซ่น ให้กับครุหมอ
ตามจำนวนครุหมอที่ได้มาประทับร่างทรง (ภาพถ่าย 26 เมษายน 2550)

การจัด หุมริบ สำหรับการเซ่นสังเวศครุหมอ สิ่งของจำเป็นที่ขาดไม่ได้ประเภท เหนียวเหลือง เหนียวขาว ขนมโค ขนมแดง และไก่อ ถือว่าเป็นสิ่งของสำคัญ ถ้าครุหมอโนราธิบหนึ่งที ก็ต้องมไก่อหนึ่งตัว ภาษาครุหมอโนราธิบเรียกการสังเวศ ว่า “ผักบิณ ตินเคิ้น” คือ ไก่อ เป็นสำนวนของครุหมอต้องการให้บุตรหลานได้เซ่นไก่อในการยก หุมริบ

บทภาศโรง

บทภาศโรงภาคกลางวัน เป็นการภาศโรงด้วยบทสั้นๆ

เวเหยเวลา	เที่ยงเหยมันมออยู่ไรไร
เรามาค้อยจิดค้อยจ้อง	เรามาค้อยร้องค้อยไป
เที่ยงเหยมันมออยู่ไรไร	ขอบไปค้อยยามพระเวลา
โอมพร้อมมหาพร้อม	พร้อมแล้วในวันนีหนา
ทั้งครุหมอข้างซ้าย ครุหมอข้างขวา	เชิญมาให้พร้อมกัน
มาเถิดพ่อตามเพลา	มาให้เป็นเหล่าให้เป็นหลั่น
เชิญมาให้พร้อมกันในเช้าละวันนีหนา ฯลฯ	

บทชุมนุมครุหมอนโอราของคณะโอราโรงครู

ฤกษ์งามยามสม	ถึงเวลาชุมนุมครุหมอนโอรา
ทำวราชครูของข้า	ใครเรียกใครหาพ่อย่าไป
ให้มาอยู่บนศาลาพาไล	ในเช้าละวันนี้หนา

บทชุมนุมครุหมอนโอราของเจ้าภาพ

ครุหมอน โอรามาพร้อมแล้ว ขอแคว่เจ้างานของท่านเสียก่อนหนา
จากนั้นเป็นการจับบทกลอนออกชื่อครุหมอน โอราของคณะเจ้าภาพแต่ละท่านตามที่เขียนมาให้
นายโรง โอราได้เชื้อเชิญ

ขุนเทพของลูกแก้ว	แคว่แคว่ลูกร้องเรียกหา
ขุนเทพครุหมอนของเจ้ากาญ	ครุหมอนเจ้างาน เชิญให้มา
วันนี้เป็นวันดี	ถึงวันชั้นซึกันแล้วหนา
ท่านจะได้รับเครื่องบูชา	ขอเชิญพ้อมมาให้ไวๆ
อย่าได้ขัดอย่าได้ข้อง	ให้คล่องเหมือนคล่องแม่น้ำไหล ฯลฯ

จับบทกลอนกล่าวชื่อครุหมอน โอราเจ้าภาพทั้งข้างพ่อ ข้างแม่ ไปจนหมด ด้วยการลงท้ายบท
กลอนว่า

ครุหมอนข้างพ่อครุหมอนข้างแม่	แสแสร้แท้เชิญมาเถิดพ้อมมา
สิบสองหัวข้างสิบสามหัวซีก	จำหมายลูกร้องเรียกหา
โอมพร้อมมหาพร้อม	พร้อมแล้วในคืนนี้หนา

บทชุมนุมเทวดา

ครุหมอนเจ้างานเข้ามาพร้อมแล้ว	ขอแคว่เป็นเพลงพระกาตา
ลูกจะตั้งสักเลขชุมนุมพระเทวดา	เชิญให้ท่านมา ได้ช่วยรักษา พยาบาล
ลูกนั่งบูชาพระอาทิตย์	ทั้งหกองค์ทรงฤทธิ์อยู่ทางทิศอีสาน
ท่านได้ทรงราชสีห์ปรีชาฉาน	ค้อยเหตุการณ์ขามนุษย์ปฤชน
ข้าผู้ใดใครหรือยกมือไหว้	ตามภูมิมาว่าไว้ให้ได้ผล
เชิญมาเป็นเส้นด้ายสายมณฑล	รอบตัวคน โอราที่เข้ามาปฏิภาณ
ทิศที่สองไหว้พระจันทร์นั้น15	ทรงอาชาคล่องแคลวแก้วกาหาญ
ช่วยกำจัดศัตรูพวกหมุ่มมาร	รักษาการตั้งทิศอยู่ทางทิศบูรพา
ทิศที่สามพระอังคารอยู่ทางทิศอาคเนย์	ไม่หันเหแปดองค์ทรงมหิงสา

ช่วยคุ้มกันจัญไรไกลหูดา	มาพิทักษ์รักษาอย่ารอกิน
ทิศที่สี่ไหว้พระพุทธรูปจะหา	ทรงคชชาเรื่องฤทธิ์อยู่ทางทิศทักษิณ
ถูกบอกรักภัยปราชญ์ให้ได้ยิน	คิดปิ่นนั่งขอพรตอนราตรี (ถ้ากลางในว่า ในวันนี้)
ทิศที่ห้าไหว้พระเสาร์บรรเทาทุกข์	ขอความสุขมาเล่าอยู่เหนือเกล้าเกศี
สิบพระองค์ได้ทรงพยัคคี	ทิศหนคืออยู่ประจำมาช่วยอำวยพร
ทิศที่หกถูกขอยกบูชาเล่า	ไหว้พระหัสทั้งสิบเก้ามาช่วยเฝ้าสั่งสอน
ท่านได้ทรงมฤคา เป็นเครื่องอาภรณ์	เป็นอนุสรณ์ปัจจิมละน้อมมา
ทิศที่เจ็ดจะบูชาพระราหู	ท่านทรงครุฑเหยียบบงผู้ศักดิ์
สิบสององค์ได้ทรงรับบัญชา	อยู่รักษาทิศพายัพให้มาช่วยค้ำภัย
ทิศที่แปดสักการะพระศุกรีโกร	ท่านทรงโคศุกรราชหวาดหวั่นไหว
ยี่สิบเอ็ดพระองค์ทงเงใจ	ขอพรชัยเป็นสิทธิ์อยู่ทางทิศอุดร
ทิศที่เก้าจะไหว้เทพะชานาค	อยู่ฝั่งฝากชั้นต่ำถูกออกกำนุสรณ์
ขอมงคลศรีสวัสดิ์สถาพร	กล่าวสุนทรน้อมนมัสขอให้เป็นบัณฑล
ทิศที่สิบไหว้พระเศวตวิเศษโส	ชั้นภูมิโมอยู่ในช่องห้องคิงสี
ร้อยสิบแปดพระองค์ทรงฤทธิ	ขอพรศรีรับไว้ให้ได้ภิญโญ
พระสยามเทวาริราชเจ้า	ให้ท่านเท่าให้มาสิงให้มาไส
เชิญพระพิฆเนศให้ท่านมาอยู่	ให้มาสู่ศาลาบนพาไล
จตุคามรามเทพพ่อยอดศรร้อย	ถูกเชิญทั้งองค์น้อยและองค์ใหญ่
ให้สถิตบนศาลาบนพาไล	ในคำละตินนี้หนา รักษามเหย

บทชุมนุมครูเป็นการเชื้อเชิญครูหมอคณะ โนรา ครูหมอเจ้าภาพ สิ่งศักดิ์ เทวดา มาอยู่ภายในโรงพิธีเพื่อเป็นการแสดงความเคารพรัก และต้องการให้ครูหมอทั้งหลายมาช่วยปกปักรักษาในการแสดง โนราโรงครูในคืนนี้ ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ส่งผลให้นายโรมมีขวัญกำลังใจในการแสดง เปรียบเหมือนกับครูมาช่วยดูแล รักษา อยู่ภายใน โรงพิธี

กราบครู หรือนอบครู

พิธีกราบครู หรือนอบครู คล้ายกับคืนแรก นางโนราประจำคณะเข้ามาทำพิธี ด้วยการหยิบดอกไม้ ข้าวตอก มาโปรย 1 ครั้ง แล้วกราบ 3 ครั้ง ทำอยู่อย่างนี้ 3 ครั้งด้วยกัน (ตามปกติแล้วจะต้องโปรยดอกไม้ ข้าวตอก 9 ครั้ง เพื่อต้องการกระชับเวลาโปรย 3 ครั้งก็ได้) ต่อจากนั้น นายโรมนำข้าวสารมากำไว้บนมือ ท่องคาถา ชาติไปทั่วบริเวณ เพื่อปัดรังควาญสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากโรงพิธี เหล่านางรำเดินไปที่พาไล เพื่อทำพิธีตามขั้นตอน จบแก้ว ๒ ใบ (ใบหนึ่งเป็นน้ำ อีกใบหนึ่งเป็นเหล้า) พรหมไป

ทั่วบริเวณ จากนั้นเดินจับผ้าต่อกันไป จับน้ำมะพร้าวมาพรมทั่วพาไล และจับหมอน้านมดพรมไปทั่วบริเวณ โรงโนราตามวิธีการปฏิบัติในคืนแรก

พิธีเช่นครุ เช่นสังคีตคีตพิธี เช่นเทวดา

ถูกคู่กราบครุ หรือนอบครุเสร็จแล้ว คณะโนราและเจ้าภาพต้องเข้ามาร่วมพิธีเช่นครุ เช่นสังคีตคีตพิธี และเช่นเทวดา เหมือนกับคืนแรก แต่การเช่นคืนแรก ครุหมอได้รับน้ำกับเหล้า และไฟ ส่วนการเช่นภาคกลางวันครุหมอจะได้รับทั้งน้ำทั้งเนื้อ เช่น น้ำ เหล้า ไฟ หมู เห็ด เป็ด ไก่ จากนั้นผู้ที่ป็นร่างทรงต้องแต่งตัวเรียบร้อย เวลาเช่นครุให้ลูกหลาน ระลึกถึงครุหมอของตนเอง ถ้าไม่รู้จักชื่อให้บอก ว่า “ครุหมอข้างแม่ ครุหมอข้างพ่อ ครุหมอข้างปู่ ย่า ตา ยาย ทั้งรู้จักและไม่รู้จัก ทั้งสิบสองหัวข้าง สิบสามหัวเขือก (เราไม่รู้ว่ามีเท่าไร) (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2550)

พิธีเชือครุหมอ

ภาคกลางวันเป็นการเชือครุหมอมารับเครื่องสังเวย ตามพันธสัญญาได้ตกลงกันไว้ ซึ่งเจ้าภาพถือว่า วิญญาณของบรรพบุรุษ (ครุหมอโนรา) สามารถรับเครื่องเช่นสังเวยได้ ด้วยการลงมาประทับร่างทรง มีนายโรงเป็นสื่อกลาง ก่อนจะมีพิธีเชือครุหมอโนรา ตัวแทนคณะโนรานำสายสิญจน์จากภายในโรงพิธีโยงรอบล้อมโรงโนรา และเวียนล้อมผู้ที่เข้าร่วมในพิธี เพื่อให้ทุกคนเข้ามาร่วมอยู่ในพิธีกรรม เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้ามาทำลายพิธี และเป็นการเปิดโลกวิญญาณกับโลกมนุษย์ให้พบปะพูดคุย และร่วมกับถวายเครื่องเช่นสังเวยให้กับครุหมอโนราพร้อมกัน

ร่างทรง และคณะเจ้าภาพ ญาติ ๆ เข้ามา ภายในโรงพิธีโรงโนราโรงครุ เพื่อจะได้เข้าสู่การถวาย หมูรับ พร้อมกัน (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

นายโรงเริ่มขับบทกลอนเพื่อเชื้อครุหมอมารับที่โรงทรวง หรือ “จับลง” อีกครั้ง ช่วงนี้จะเชื้อครุหมอพร้อมกันเพื่อ “สังเวช” เครื่องเซ่น บางครั้งครุหมอเป็นญาติของคณะเจ้าภาพ ไม่ได้รับการเชื้อเชิญมาตั้งแต่ต้น จะมีความน้อยอกน้อยใจ ถูกบุตรหลานทอดทิ้ง จะมาประทับโรงทรวงเพื่อประสงค์จะเข้ามายังโรงพิธีรับเครื่องเซ่น “สังเวช” คณะเจ้าภาพต้อง จัดเตรียมขันหมากทรวง และเพิ่มเครื่องเซ่นเพื่อเชื้อเชิญมายังโรงพิธี มิฉะนั้นจะถูกครุหมอโนราโกรธ ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเกิดการเจ็บป่วยโดยไร้สาเหตุขึ้นมาได้ และมีอันจะต้องยกโรง โนราโรงครุขึ้นมาแสดงอีกครั้งหนึ่ง

ครั้นครุหมอประทับโรงทรวงแต่ละทรวงหมดแล้ว ก่อนจะถวายเครื่องเซ่นสังเวช จะถามทุกทรวงว่าครุหมอมารับที่ทรวงครบหมดทุกท่านหรือยัง โรงทรวงท่านใดยังมีครุหมอหลงเหลืออยู่ นายโรงจะได้เชื้อเพิ่มเติม ซึ่งสภาวะการณ์ของครุหมอมารับที่โรงทรวงยังแสดงอาการตามความความประสงค์ ด้วยการแสดงอาการต่าง ๆ เช่น การรำโนรา การออกพราน เป็นต้น

ครุหมอมารับที่โรงทรวง ยังมีความยินดีร่วมความสนุกด้วยการแสดงตามลักษณะความชื่นชอบของครุหมอแต่ละโรงทรวง
(ภาพถ่าย 26 เมษายน 2550)

ครั้นครุหมอได้แสดงเป็นที่พอใจแล้ว โรงทรวงจะมานั่งบนสาดหัวหมอน เพื่อรับเครื่องเซ่น ก่อนจะถวายเครื่องเซ่น ช่วงเวลานี้ นายโรงจะทำการเชื้อเชิญครุหมอให้มาประทับโรงทรวงกับผู้ทีครุหมอเลือกให้สืบทอดทายาท ตัวอย่าง คาบตำรชนภัทร จันทมะกสิติ ครุหมอได้เลือกให้สืบทอดโรงทรวง การเชื้อคั้นแรก ไม่มีครุหมอโนราประสงค์จะมาที่โรงทรวง นายโรงจะต้องเชื้อครุหมอแต่ละท่านที่คาดว่าจะมาประทับโรงทรวงอีกครั้ง การเชื้อเชิญการสืบทอดทายาทในครั้งนี้ไม่เป็นผล ไม่มี

ครุหมอมาประทับร่างทรง เวลาใกล้จะล่วงเลย “หยามพระ”^{*} จึงต้องหยุดการเชื้อเชิญ ทำให้การสืบทอดทายาทการเป็นร่างทรงไม่เป็นผล จะต้องแสวงหาร่างทรงกับบุตรหลายคนอื่นต่อไป

การเชื้อหาครุหมอมาประทับร่างทรงกับผู้ครุหมอได้เลือกให้สืบทอดทายาทต่อจากถิ่นแรก (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

พิธีถวาย หมูรับ (เครื่องเซ่นสังวย)

การถวาย หมูรับ คือ การเซ่นไหว้ครุหมอโนรา หรือตายโนรา โดยบุตรหลาน ญาติๆ และผู้ที่ได้นับนบนเอาไว้อย่างไร สิ่งของอะไร ก็ต้องแก้แบบนั้น ด้วยการเข้ามาร่วมพิธี “ถวายหมูรับ” การทำพิธีถวายเครื่องเซ่นครุหมอต้องให้เสร็จในเวลาพระจันทร์เพ็ล (“อย่าให้เกิน หยามพระ”) ร่างทรงทั้งหมดนั่งบนสาดหัวหมอน มีขันหมากทรงวางไว้ตรงหน้าเป็นแถวเรียงกันไป นายโรงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกแห่งวิญญาณกับโลกมนุษย์ในการถวาย มีการบอกกล่าวในการถวายเครื่องเซ่นต่อครุหมอว่า “คณะเจ้าภาพได้ร่วมกันยกโรงโนราโรงครูขึ้นมาครั้งนี้ เพื่อต้องการให้ครุหมอได้รับเครื่องเซ่นสิ่งใดที่บุตรหลานได้กระทำผิดผิดมิใช่ไป วันนี้นับบุตรหลานได้ร่วมกันยกโรงโนราโรงครูแล้ว ให้เหมุรยบบนต่าง ๆ หมดสิ้นไป อย่าได้ขัดอย่าได้ข้อง” จากนั้นยกเครื่องเซ่นถวายให้กับครุหมอ โดยมีตัวแทนคณะโนราแต่งเครื่องทรงโนรา (ส่วนใหญ่จะเป็นนางโนราเป็นตัวแทนถวาย หมูรับ) ให้กับร่างทรงอันเป็นตัวแทนของครุหมอโนรา ซึ่งมีนายโรงโนราจะเป็นผู้จับหัวเชือกสายสัญญาณเอาไว้ เหมือนกับนายโรงเป็นผู้ถวายให้กับครุหมอด้วยตัวเอง พร้อมกับการขับบทกลอนการถวาย หมูรับ ว่า

^{*} หยามพระ เป็นภาษาทางคณะโนราใช้เรียกในการประกอบพิธีกรรม คำว่า หยามพระ คือ เวลาพระจันทร์เพ็ลนั่นเอง

อ้อว่าฤกษ์งามยามชอบ	ถึงเวลาลูกจะมอบสำหรับให้
ลูกหลานยกที่ ตั้งเรียงอยู่	สำหรับยกครุหมอบ พ่อแม่ตายาย
บุตรหลานยกสำหรับให้	เหยยให้เอมโชโภชณา (เช่นว่าใครเป็นหัวหน้า)
แม่ศรีมาลาของลูกแก้ว	มารับเสียดอแล้ววันนี้หนา
รับเอาเถิดรับเอาคำ	รับให้เต็มเนื้อรับให้เต็มใจ
พรานบุญมาแล้ว	เสียงแจ้วๆ เสียงใส ๆ
พรานบุญมารับสำหรับชัย	รับบนพาไลวันนี้หนา

ต่อจากนั้น อ่างซื้อครุหมอบโนราของคณะเจ้าภาพ เช่น พ่อเทพสิงหร ตาหมอบเทพ เป็นต้น ด้วยการจับกลอน ให้สอดคล้องกับชื่อของครุหมอบโนราไปจนหมดทุกองค์แล้ว จากนั้นนายโรง เป็นสื่อกลางของครุหมอบในการให้พรต่อคณะเจ้าภาพ

ให้เจ้าของบ้านอยู่ดีกินดี	ให้ลูกถือศตาริ ต่อไปวันข้างหน้า
ถ้าเจ้าของบ้านทำไร่	ให้ได้ข้าวเทียมปลายป่า
ถ้าเจ้าของบ้านทำนา	ให้ได้ข้าวมาแต่รวง
ให้ได้ร้อยเม็ดเจ็ดต่อหลวง	ให้ได้ร้อยรวงเจ็ดต่อเวียน
เก็บข้าวขึ้นจากนา	ทุกค้ำยรด ลากค้ำยเกี่ยวน
ให้ได้ร้อยเม็ดเจ็ดต่อเวียน	เวียนขึ้นเหย้าเขบนเคหา
ถ้ามีศัครุหมูร้าย	ให้ครุหมอบขับไล่อย่าให้เข้ามา
ถ้ามีใครคิดหึงสา	ให้จงวินาศ วินายสาย
รักษาไว้ให้ได้	ให้ได้ตามนัดตามสัญญา
ให้มีเงินทองอย่าให้ขาด	ให้ได้ใช้ทาสาใช้ทาสา
อยู่ให้มีรมมีล้อเลื่อน	ให้มีเงินเดือน มีเงินตรา ฯลฯ

การให้พรขึ้นอยู่กับสถานการณ์แต่ละคณะเจ้าภาพ ด้วยการกล่าวไปตามสัมผัสของบทกลอน และไหวพริบปฏิภาณในการว่ากลอนสดๆ ของนายโรง

นายโรงโนราและนางโนราจะเป็นตัวแทนฝ่ายโลกทางวิญญาณเป็นสื่อกลางในการถวายนเครื่องเซ่นให้กับครุหมอได้รับผ่านทางร่างทรง (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

ตัวแทนนางโนราเป็นตัวแทนในการถวายนเครื่องเซ่น โดยมีนายโรงเป็นผู้ถือหัวเชือกสายสัญญาณในการทำพิธีกรรมถวายนเครื่องเซ่น (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

การถวายนหมุ่รับ ต้องจุดเทียนปักไว้ที่ปลายพระจันทร์ให้ร่างทรงต้องถือเอาไว้ บางคณะโนราใช้เทียนอย่างเดียว เพื่อใช้ในการวนรอบเครื่องสังเวศ เพื่อให้ครุหมอได้สังเวศทุกอย่าง (หรือใช้พระจันทร์แทนมิด ในการเนียนหมุ่ ไม้) เสร็จการสังเวศเปิดโอกาสครุหมอกับบุตรหลาน ได้พบปะพูดคุย สนุกสนาน ตามความประสงค์ทั้งสองฝ่าย

ครุหมอนโรทาบปะกับบุตรหลาน

ภาคกลางวัน ครุหมอมมีโอกาสพบปะกับลูกหลานสองช่วง ช่วงก่อนถวายหมุ่รับ เมื่อนายโรงเชื้อครุหมอเข้าทรงหมดแล้ว จะมีเวลาเพียงเล็กน้อยต้องการให้ลูกหลานมีโอกาสพูดคุยกับครุหมอ “พูดคุยพอเป็นยา เป็นงานเป็นการ” เพราะจะทำให้เลฆยามพระ (พระฉันทพล) จะถวาย หมุ่รับไม่ได้ ช่วงที่สอง ครุหมอรับการถวาย หมุ่รับเสร็จแล้ว จะเปิดโอกาสให้ลูกหลานได้พบปะ พูดคุย ตามทุกข์สุข การสะเดาะเคราะห์ การรักษาอาการเจ็บป่วย ครุหมอกับลูกหลานจะได้มีการรำโนรา ออกพรานร่วมกัน อย่างสนุกสนาน บางครั้งบุตรหลานที่มีอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว จะนำป้ายร้านมาให้ครุหมอทำพิธีเจิมป้ายให้ เพื่อความเป็นสิริมงคล ทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรือง เสมือนกับเชื้อเชิญครุหมอโนรามาประจำอยู่ที่ร้าน ค่อยปลุกปลื้มรักษาในท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบในปัจจุบัน

บุตรหลานที่ประกอบกิจการธุรกิจ นิมนต์นำป้ายร้านมาให้ครุหมอทำพิธีเปิดป้ายร้านให้ เพื่อเป็นสิริมงคลในการทำธุรกิจเจริญรุ่งเรือง (ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

ครุหมอบายทรง (เล้ะทรง บัดทรง)

เมื่อครุหมอกับลูกหลาน พูดคุย ร่วมสนุกเรียบร้อยแล้ว นายโรงบอกกล่าวกับครุหมอที่มาวันนี้ และรับเครื่องสังเวย อิ่มหน้าสำราญแล้ว ก่อนจะถึงเวลาบายทรง บัดทรงหรือเล้ะทรง ช่วยให้ครุหมอได้รักษาร่างทรงให้ดี อย่าให้มีอันเป็นไป ให้ร่างทรงอายุหมั่นขวัญยืน ให้มีฐานะทางการเงินดีขึ้น ส่งผลส่งผลให้เจ้าของบ้านให้มีความเจริญรุ่งเรือง มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ครุหมอโนราได้ทำการบายทรง

โนราโรงครุ : การออกพราน

เมื่อเสร็จสิ้นการถวายเครื่องเซ่นครุหมอบตามพิธีกรรมแล้ว โнораโรงครุมีการแสดงอีกหลายขั้นตอน ช่วงการจับบทยกพราน จะเป็นที่นิยมชมชอบของผู้ชม มีพรานเป็นตัวชูโรงในเรื่องตลก ขบขัน และคำพูดแบบสองแง่สองง่าม เรียกเสียงหัวเราะได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ท่าร้ายรำของพราน มีเอกลักษณ์เฉพาะอย่าง คือ เน้นการเคลื่อนไหวส่วนอก หลังไหล่ และหน้าท้อง ให้เข้ากับลีลาจังหวะของดนตรีที่กระชับหนักแน่น เช่น ย่อตัว งอไหล่ เล่นแขนขึ้นนิ้ว โยกหน้าท้องขึ้นลง หรือเวลาเดินจะต้องก้าวไปข้างหน้าสองก้าว แล้วถอยหลังหนึ่งก้าว “ตามตำนานประวัตินายพรานเป็นชาวประมงเกาะสีชัง ได้นำเรือมาจอดเทียบท่าชายฝั่ง ได้ยินการบรรเลงเครื่องดนตรีโนรา เกิดชอบใจจึงได้เดินลุยโคลนจากชายฝั่งทะเลขึ้นไปตามเสียงดนตรี ทำให้ช่วงจังหวะการเดินต้องย้ายไปข้างหน้าก้าวหนึ่ง ถอยหลังกลับมาอีกครั้งก้าว จนกว่าจะพ้น โคลน ทำให้ลีลาการเดินของนายพรานเป็นช่วงลีลาเอกลักษณ์สร้างความชื่นชอบให้กับผู้ชม” (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2551) และเนื่องจากชุดของพรานนั้น เปลือยอก นุ่งโจงกระเบน สีแดง จึงมองเห็นการเคลื่อนไหวบริเวณพุงได้ชัดเจน เวลาพรานออกร้ายรำ จะสวมหน้ากากที่เรียกว่า “หน้าพราน” หรือ “หัวพราน”

(ภาพถ่าย 19 เมษายน 2550)

หน้าพราน เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล เห็นได้จากในช่วงประทับทรงครุหมอบ มักเรียกลูกหลานให้เข้ามารำพรานเพื่อความโชคดี มีผู้สันนิษฐานว่า สาเหตุที่หน้าพรานมีความสำคัญเทียบเท่ากับเทริดของโนรา เนื่องมาจากในอดีต “พราน” เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมยุคเก็บของป่าล่าสัตว์ และก่อนที่ชาวบ้านจะรับวัฒนธรรมโนราเข้ามา ชาวบ้านเคยรำพรานในพิธีโรงครุอยู่แล้ว

พรานจึงเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเทียบเท่าเทริด โนรา เห็นได้จากตำแหน่งของ “หน้าพราน” หากยังไม่ได้นำมาสวม จะต้องวางบนพาลี ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับบูชา ใกล้กับเทริดของโนรา

ช่วงออกพรานเป็นช่วงเวลาที่โนราจะได้สื่อสารกับคนดูอย่างใกล้ชิด อาณาเขตของพื้นที่แสดงไม่ได้จำกัดเฉพาะภายในโรงพิธี แต่ขยายสู่พื้นที่ของชุมชน ละแวกบ้านเจ้าภาพ ตัวละครบางตัวออกไปแสดงอยู่นอกโรงพิธี ร่วมแสดงการหยอกล้อ ล้อเล่น ทำให้ชาวบ้าน เด็ก ๆ ยืนส่งเสียงหัวเราะอยู่ตลอดเวลาการแสดง

บทไหว้สวัสดี

เป็นการไหว้ครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ทั้งหมดมุขของจักรวาล เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อคณะโนรา โดยเฉพาะนายโรง ถือเป็นการปลดเปลื้องสิ่งของไม่ดีให้ออกจากร่างกาย โดยการรำลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาช่วยเสมือนว่าเป็นกำแพงขวางกัน ความเจ็บป่วยอย่ามาใกล้ ความเจ็บ ไข้อย่ามาถึง เาบุญคุณสิ่งเหล่านี้มาเป็นที่พึ่ง ในทุกกิริยาบท เดิน นั่ง นอน เพื่อความเป็นสิริมงคล อย่าให้สิ่งไม่ดีรอบจักรวาลทั้งที่ไม่รู้ไม่เห็น อย่าเข้ามาทำอะไรได้ เพราะนายโรงบางคนที่ไม่ถูกพิธีกรรมด้วยเจตนาและไม่ได้เจตนา ก่อให้เกิดเหตุอาการผิดปกติทางร่างกายและจิตใจได้ เพราะสิ่งของเหล่านี้จะวิ่งเข้าหาตัวผู้ประกอบพิธีกรรม จะทำให้นายโรงอยู่อย่างไม่สบาย อยู่อย่างไม่มีความสุข การกล่าวบทสวดดี เพื่อให้สิ่งเหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือด้วยการนำสิ่งของไม่ดีออกจากร่างกายและจิตใจ ดังนั้นทุกครั้งที่มีการประกอบพิธีกรรมถวาย หมูรับ ต่อครูหมอบโนราแล้ว นายโรงโนราจะต้องกล่าวบทสวดดี

มือข้าทั้งสิบนิ้วสอดขึ้นหว่างคิ้วคือดอกบัวอันใสสุด
 ข้าไหว้คุณพระพุทธให้พ้นทุกข์ให้พ้นกรรม
 ข้าไหว้คุณพระธรรมให้พ้นกรรมในสังขาร
 ข้าไหว้คุณพระสงฆ์ท่านดำรงพระศาสนา
 ข้าไหว้คุณแม่คงคาสั่งกายาทั่วโลก
 ข้าไหว้คุณแม่ธรณีคุณท่านมีทั่วไตรภพ
 ข้าไหว้คุณแม่ไพศพรรักษาร่างคนทั้งหลาย
 ข้าไหว้คุณพระพายรักษากายเป็นกำแพง
 ข้าไหว้คุณพระเพลิงรักษาเกิงเป็นสังขา
 ข้าไหว้คุณครูสอนให้รู้ทุกสิ่งมา
 ข้าไหว้คุณพระบิดามากกว่าสิ่งทั้งหลาย
 ข้าไหว้คุณพระมารดาทั้งปู่ ย่า และตายาย

คุณญาติมากอนันต์คุณเผ่าพันธุ์มากเหลือหลาย
 ก็มากันเสียดจัญไร ไร้อย่าได้มาพาดต้อง
 ครูให้กุติเชือกคล้องและปลอกขอ
 ฟันเชือกสายสมอรัตตคุณ ทำด้วยมนต์ท่านมาไว้
 พุทซังกันนะ รัมมังกันนะ สังฆังกันนะ
 นโมมนัสการแก่พระญาณศัพท์คุณ
 ปิณฺณงสัมพุทโธทั้งห้าองค์พระชินสีห์
 ข้าหน่อขอบังคมประนมกรอ่อนชลี
 ไหว้พระชินสี สัสดีข้าหน่อขอปิณฺณง
 ศักุรุษย์ปีทาของงพินาศวินายสาย
 โอม ศรี ศรี จำเรียดุสขศัพท์ทุกขังเหือดหาย
 ลากมาไม้ขาดสาย สัพพัชยสิทธิเม
 มือข้าทั้งสิบนิ้วสอดขึ้นระหว่างคิ้ว
 นะโมพุทธาเย ไหว้ขอศพระศรีอารีย์
 ข้าไหว้พระศรีสงฆ์จิตใจจ้านง เข้าสู่นิรพาน
 ข้าไหว้ครูอาจารย์ท่านสั่งสอนข้าพเจ้ามา
 ทั้งนะโมและ ก ข ติดต่อด้วย ก กา
 กถ กง กค รจนา กบ กง เกษเลขขอมไทย
 พระครูสั่งสอนข้า ไม่ได้เว้นเท่าของโย
 ลูกนั่งทั้งนีสัยข้า ไม่ลืมพระคุณครู
 ข้าวดอกและดอกไม้จัดเตรียมไว้มากหลายหมู่
 เทียนธูปและหมากพลูตั้งอยู่มากเรียงราย
 ทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าอีกหมากพร้าวมากเหลือหลาย
 แป้งจันทร์น้ำมันลาย ข้าแต่งไว้มากมายมี
 ทุกสิ่งข้าแต่งสัพพัชยทั้งสำหรับและบายศรี
 ไหว้ครูผู้ใจดีข้ายกไว้เหนือเศศรี
 คุณครูข้าไหว้แล้วไหว้คุณแก้วผู้ใจดี
 พระมารดาผู้โสมศรี บังเกิดเกล้าข้าพเจ้ามา
 เมื่อลูกอยู่ในครรภ์สืบเดือนนั้นเต็มอัตรา

พระแม่ทนต์เสสาเวทนามากเหลือใจ
 กว่าลูกจะออกจากคัพพะระดับทั้งพื้นไฟ
 พริกขิงและเปลาะไพรดับไว้มากนักรหนา
 ทั้งน้ำร้อนและก้อนเส้าพระพ่อเจ้าไปหามา
 ขยายหมอดำแยเจ้าแปรผันเข้านวดครรรภ์กระต๊บกระสัน
 เอ็นใหญ่แม่พรากทั้งห้าร้อยเอ็นน้อยแม่พรากทั้งห้าพัน
 เจ็บปวดเพียงกวคชัน เหงื่อไอลาวทั้งตัวคน
 เมื่อลูกออกจากคัพแล้วพระแม่เจ้าหายถึงวล
 กินยากกลอนยาหาก้อนเส้าประคบหน้าหลังมารดานั่งผิงไฟ
 เมื่อออกจากที่แล้วชมลูกแก้วเสมอใจ
 อาบน้ำด้วยเศียรเกล้า มารดาเจ้าป้อนอาหาร
 ให้กินนมชมทุกวันวาน
 บุงเลื้อคไรไม้พาล ผูกเปลผ้าซาให้นอน
 เมื่อลูกตื่นสะอื้นรำกินข้าวน้ำงดไว้ก่อน
 เจ็บไข้ได้นาทรพระมารดรร้อนรนใจ
 ยกลุกขึ้นใส่ตักชมลูกรักหายเหนื่อยไป
 แต่น้อยจนเท่าใหญ่อ้อมมีภัยสิ่งใดมี
 เลี้ยงลูกด้วยใจซื่อ ไม่ขมขื่นเศร้าหมองศรี
 ทุกข์ข้าหาได้มีเพราะพ่อเลี้ยงด้วข้ามา ฯลฯ

บทสัจดี เป็นการขับบทกลอนธรรมดา อ้างถึงคุณพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ ดิน ฟ้า อากาศ พระพวย แม่โพสพ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ครู บิดาอาจารย์ ที่อยู่เบื้องหลังของการมีชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องเคารพ ระลึกถึง เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต จะได้อยู่เย็นเป็นสุข และเป็นการบอกกล่าวเรื่องราวให้รู้บุญคุณ บิดามารดา ในขณะลูกอยู่ในท้องมารดาสิบเดือน มารดาสบายในการอุ้มท้อง พ่อสบายในการ ครอบครองทำงาน เป็นการสอนเตือนบุตรหลานให้ตอบแทนคุณบิดามารดา และตอบแทนบุญคุณ ธรรมชาติบริเวณบ้าน ตลอดจนถึงการตอบแทนสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อชำระล้างจิตใจและร่างกาย ของเราให้สะอาด หอมสดจากมลทินต่างๆ อย่าได้เข้ามาแผ้วพาล

โนราโรงครุ : ภูมิปัญญาการเหยียบเสน

พิธีกรรมโนราโรงครุมีหลายขั้นตอน ทุกขั้นตอนได้สื่อความหมายด้านพิธีกรรม การเหยียบเสน เป็นวิธีการรักษาโรคแบบดั้งเดิม ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วม โดยการพาบุตรหลานที่เป็นโรคประจำตัว ไม่ว่าจะเป็น เสน ปาน ฝไฝในที่ลับ* และไข่อุ้ง เข้ามารักษาที่นายโรงโนราโรงครุ ชุมชนรู้ว่า ลูกหลานคนใดเป็นเสน “ต้องนำมาให้นายโรงโนราโรงครุเหยียบแล้วจะหาย” พ่อแม่ที่มีลูกหลานเป็นเสนจะสืบเสาะหาว่า ในเดือน 6 เดือน 7 เดือน 9 และเดือน 11 ชุมชนใดบ้างมีการรับโนราโรงครุมาเล่น จะได้เดินทางไปเข้าร่วมในพิธีกรรม

เสน เป็นโรคชนิดหนึ่งที่เกิดจากการผิดปกติเกี่ยวกับผิวหนัง มีลักษณะเป็นแผ่นขึ้นบริเวณผิวหนังเนื้อคล้ายปาน แต่จะงอกเป็นเนื้องูนูนขึ้นมาจากระดับผิวหนังปกติ ถ้าเนื้อที่งอกนูนขึ้นนั้นมีสีดำ เรียกว่า “เสนดำ” ถ้าเนื้อที่งอกนูนขึ้นนั้นมีสีออกแดง เรียกว่า “สีแดง” เสนนี้ถ้าเกิดกับเด็กจะก่อภัยใหญ่ขึ้นตามอายุ ผู้เป็นเสนไม่รู้สึกรู้สีกเจ็บปวดอะไร เพียงแต่ถ้าเสนขึ้นในบางส่วนของร่างกาย โดยเฉพาะใบหน้าจะทำให้มองดู น่าเกลียด ชาวบ้านสมัยก่อนเชื่อว่า เสนเกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า “เจ้าเสน” ** และเชื่อว่า เสนไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยาใด ๆ มีวิธีการรักษาได้เพียง 2 วิธีเท่านั้น คือใช้เหรียญตราโบราณ ซึ่งมีรูปพระเจ้าแผ่นดินกดทับพร้อมกับเสกคาถาอาคม และโดยให้โนราโรงครุ ทำพิธี “เหยียบเสน” (อุดม หนูทอง, 2542, 8688)

* การเป็นฝไฝ ซี่แมลงวันในที่ลับ โดยเฉพาะผู้หญิงถือว่ามิของไม่คืออยู่ที่ตัว คนโบราณเรียกว่า “หลากา” ถ้าอยู่กินอย่างสามีภรรยาใคร ผู้เป็นสามีต้องมิอันเป็นไป หรืออยู่กันไม่ได้ต้องมีการหย่าร้าง ถ้ามีลูก ๆ จะตาย การที่ลูกตาย ชาวบ้านเชื่อว่า “ผีเสื้อสมุทรมากินลูก” แก่สิ่งไม่ดีให้หายได้ด้วยการให้นายโรงครุเหยียบ (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 9 พฤษภาคม 2550)

** นายเฉลิม แก้วพิมพ์ บอกว่า ในช่วงเวลาการเหยียบเสนจะจับบทกลอน กล่าวถึงสาเหตุการเกิดเสนชนิดต่าง ๆ คือ เสนแดง เกิดจากแสงพระอาทิตย์ เสนดำ เกิดจากพระราหู และเสนขาว เกิดจากแสงพระจันทร์ บางครั้งนายโรงโนราจะมีการละเล่นถามตอบกับนายพรานว่า ผู้ที่เป็นเสนแดงเกิดจากพระอาทิตย์ เพราะเด็กลงมาเกิดในช่วงเวลากลางวัน ผู้ที่เป็นเสนดำ เด็กมาเกิดในช่วงเวลาราคูอมจันทร์ ผู้เป็นเสนขาว เด็กมาเกิดในวันพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งเป็นการละเล่นให้เกิดตลกแบบสองแง่สองง่าม เป็นการตั้งคำถามกับพ่อแม่ที่พาลูกเป็นเสนมาให้เหยียบว่าเป็นจริงตามที่นายโรงโนราถามนายพรานจริงหรือไม่

ตัวอย่างของเด็กที่เป็นसानแดง จะขยายโตขึ้นตามอายุของเด็ก พ่อแม่ได้พามาให้นายโรงโนราทำพิธีเหยียบเสน
(ภาพถ่าย 18 เมษายน 2550)

ครอบครัวพญูตรหลานมาเหยียบเสน ครอบครัวหนึ่งเดินทางมาจาก จังหวัดนราธิวาสส่วนอีกครอบครัวหนึ่งเป็น
ครอบครัวมุสลิมในพื้นที่ (ภาพถ่าย 18 เมษายน 2550)

การเหยียบเสน เพื่อยับยั้งไม่ให้เสนขยายใหญ่โตขึ้นตามวัยของเด็ก ถ้าต้องการให้เสนหายขาด
ต้องเหยียบกับนายโรงโนราโรงครู 3 ครั้ง นายโรงโนราที่ผ่านพิธีกรรมการตัดจุกจากคณะโนราต่าง ๆ
มาแล้วเท่านั้น ที่จะเหยียบเสนให้หายขาดได้ นายโนราที่ยังไม่ได้ผ่านการตัดจุกมาก่อน จะไม่สามารถ
เหยียบเสนให้หายขาดได้ และการเหยียบเสนนั้น ต้องเหยียบให้ครบ 3 ครั้ง จะเหยียบกับนายโนรา
เดียวกันก็ได้ แต่ต้องพญูตรหลานไปเหยียบครั้งต่อไป ตามสถานที่อื่น ๆ ที่นายโรงโนราทำการแสดง

จนครบ 3 ครั้ง การเหยียบเสนกับนายโรงโนราครั้งเดียว เสนจะไม่หายขาด แต่สามารถยับยั้งมิให้เสนขยายตัวตามความเจริญเติบโตของเด็ก ถ้าเหยียบครบ 3 ครั้ง เสนจะค่อยๆ หายไปที่ละนิดจนหมดไปจากผิวหนังตามวัยของเด็ก

โนราโรงครู : ขั้นตอนการเหยียบเสน

ผู้ที่มีลูกหลานเป็นเสน ต้องการให้นายโรงโนราเหยียบนั้น ต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธีทุกอย่างใส่มาในถาด นำมามอบให้แก่นายโรงโนราประกอบด้วย

- น้ำปลงหวัน (ประกอบด้วยข้าวสาร 1 กำมือ, ขมิ้น 2 อนุชิตูบให้แตก นำมาผสมกับข้าวสารใส่ลงไปนึ่งในกะลาที่มีตา หรือกะลาตัวผู้)

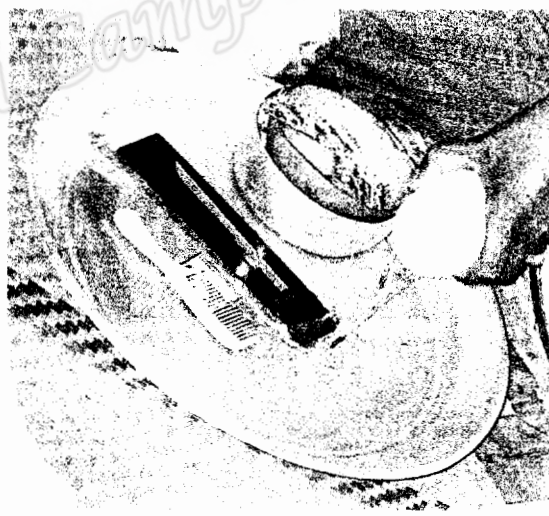
- น้ำ 1 ขวด เทใส่ลงไปในกะลา ใส่พอให้ท่วมข้าวสาร

- รวงข้าว 1 รวง (ถ้าไม่มีรวงข้าว ให้ใช้หญ้าตีนกาสาว กือต้นที่ยังไม่มีดอก, ถ้าทั้ง 2 อย่างหาไม่ได้ให้ใช้หางใบจากแทน)

- หินลับมีด, ใบมีด โคน, กระจก, หวี และเหรียญ 10 บาท 1 เหรียญ

- บุหรี่ 1 ซอง, เหล้า 1 แบน (เพื่อนำมาเซ่นไหว้ครูก่อนเหยียบ)

- ซันหมาก 1 ซัน (มีหมาก พลุ 9 คำ, เทียน, เงินค่าลาด 532 บาท)

สิ่งของที่ต้องเตรียมเพื่อนำมามอบให้กับนายโรงโนราโรงครูคณะ “เฉลิมศิลป์”

(ภาพถ่ายเมื่อ วันที่ 18 เมษายน 2550)

นายโรงโนราจะนำสิ่งของทั้งหมดมาใส่รวมกันในถาด โดยข้าวสาร, ขมิ้น และรวงข้าวใส่ไว้ในกะลา และวางใบมีดโกน เหยียบดู ใว้บนหินลับมีด ตั้งหวีและกระจกไว้ข้าง ๆ เหน้ถาดในถาดพอให้ท่วมหินลับมีด โดยพ่อแม่นำลูกหลานเข้ามานั่งภายในโรงพิธีโนราโรงครู

นายโรงโนราเริ่มประกอบพิธีกรรมในการเหยียบเสน ด้วยการทำพิธีป้องกันตัวเองก่อน โดยใช้พระจันทร์พร้อมกับการภาวนาคาถาป้องกัน (“น” ป้องกันด้านซ้าย “โม” ป้องกันด้านขวา “พุทธ” ป้องกันด้านหน้า และ”ธา” ป้องกันด้านหลัง) * จากนั้นจับบทกลอนกล่าวถึงสาเหตุการเกิดเสน และความทุกข์ของผู้ที่ประสบกับปัญหาที่ได้มาทำการรักษา โดยจับบทกลอนกล่าวไปถึงพระอาทิตย์ได้แบ่งภาคมาช่วยเหลือความทุกข์ของผู้ที่เป็นเสนในครั้งนี้

ก่อนจะเริ่มพิธีเหยียบเสน นายโรงโนราต้องทำการป้องกันตัวเองและผู้ที่เกี่ยวข้องในพิธี ตามปกตินายโรงต้องแต่งเครื่องทรงโนราในการเข้าพิธี ถ้าไม่แต่งเครื่องทรง ต้องให้นางโนราแต่งเครื่องทรงเข้าร่วมในพิธี และต้องภาวนาคาถาป้องกันให้กับนางโนราด้วย การที่จะรักษาเสนให้หายได้ โนราจะต้องรำเขียนพราย (ภาพถ่าย 18 เมษายน 2550)

จากนั้น นายโรงโนราใช้ดินสอเขียนอักขระขอมลงบนหัวแม่เท้า ถ้าเด็กเป็นเสนเต็มแผ่นหลัง จะเขียนอักขระบนฝ่าเท้า ใช้เท้าที่เขียนอักขระเหยียบลงไปบนหินลับมีด มีเหยียบดูและใบมีดโกนอยู่ด้านบน ยกเท้ารอมควัน ไฟจากเทียนไข และใช้เท้าที่ลงอักขระเหยียบเบาๆ บริเวณเสนของเด็กขณะเหยียบจะภาวนาคาถาลงไปด้วย พ่อแม่ของเด็กต้องดักน้ำล้างเท้านายโรงโนราทุกครั้งที่ยเหยียบ โดยทำอย่างเดียวกันอย่างนี้ 3 ครั้ง เสร็จสิ้นพิธีการเหยียบเสน 1 ครั้ง เพื่อเป็นการยับยั้งมิให้เสนขยายตัวตามการเจริญเติบโตตามวัยของเด็ก ถ้าต้องการให้หายขาด ต้องนำเด็กไปเหยียบกับนายโรงอีก 2 ครั้ง

* การทำพิธีเหยียบเสนแต่ละครั้ง นายโรงโนราต้องมีความเข้มแข็งในตัวเอง ใช้กำลังในการรำรำด้วยท่าทางดูคั่น ถ้าอยู่ในช่วงอ่อนแอ เจ็บป่วย และทำผิดพลาดขึ้นมา สิ่งของไม่ดีจะวิ่งเข้าหาตัวผู้ประกอบพิธีกรรม

แต่ต้องเป็นครั้งต่อไปที่นายโรง โนราทำการแสดง หรือจะเป็นวันรุ่งขึ้นก็ได้ ตามปกติแล้วนายโรง โนรา จะเหยียบเสนแค่วันเดียวเท่านั้น การละเล่นแต่ละครั้งมีขั้นตอนของพิธีกรรมหลายขั้นตอน จึงไม่มีเวลา เหยียบเสนในวันรุ่งขึ้นได้อีก

นายโรงโนราคณะ "เฉลิมประพา" เขียนอักขระตัวขอม ที่นิ้วหัวแม่เท้า พร้อมกล่าวคาถาลงไป
(ภาพถ่าย 18 เมษายน 2550)

การเหยียบเสนของนายโรงโนราโรงครู ถ้าต้องการให้เสนหายเป็นปกติ ต้องพาเด็กไปเหยียบกับนายโรง โนรา 3 ครั้ง การเหยียบครั้งเดียวเสนเพียงหยุดการเจริญเติบโต (ภาพถ่าย 18 เมษายน 2550)

ชุมชน : ความเชื่อเรื่องการเหยียบเสนา

การลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล โнораโรงครูกับคณะเฉลิมพระบาทตามชุมชนที่มีการละเล่น ในจังหวัดปัตตานี สอบถามผู้พาบุตรหลานมาเหยียบเสนาแต่ละครั้ง บางคนเดินทางมาจากจังหวัดนราธิวาส บางคนมาจากชุมชนอื่น เพราะได้รับข่าวการละเล่น โнораโรงครูจากญาติ การเหยียบเสนาชุมชนมีความเชื่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้เป็นเสนาจำนวนมากเคยให้ โнораโรงครูทำการเหยียบจะหายเป็นปกติ ได้ สอบถามผู้เคยผ่านการเหยียบเสนามาก่อนแล้วหลายคน ต่างยืนยันว่า “หายเป็นปกติ” เสนานั้นจะ ค่อยหายไปทีละนิดตามอายุการเจริญเติบโตของเด็ก ถ้าไม่เหยียบ เสนานั้นจะขยายตัวใหญ่ขึ้นตามอายุ

ชาวบ้านนิยมการเหยียบเสนาที่บ้าน โнораโรงครูมากกว่าจะนำเด็กไปรักษาตามโรงพยาบาล สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อแต่ละบุคคล โดยพื้นฐานการประกอบพิธีกรรม มีธรรมชาติกำกับอยู่ เบื้องหลัง เป็นกลไกซ้อนทับด้วยจิตวิญญาณ ความเชื่อ ความศรัทธา ความรักความผูกพันระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ การที่มนุษย์รู้สิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ แล้วใช้ความรู้ทำความเข้าใจกับสิ่ง นั้น ทำให้มนุษย์ได้อาศัยธรรมชาติมาช่วยบำบัดสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านทางพิธีกรรม ผู้ที่มีความชำนาญใน พิธีกรรม มองเห็นเส้นทางการรักษา เยียวยาให้กับผู้ที่ทุกข์ร้อนตามกระบวนการวิธิตามพิธีกรรม ผลที่ เกิดขึ้นเป็นไปตามธรรมชาติบำบัด นายโนราโรงครูเป็นสื่อกลางในการรักษา ทำให้ชุมชนรู้และเข้าใจว่า การเหยียบเสนาเป็นภูมิปัญญาการรักษาเฉพาะนายโนราโรงครูเท่านั้น มนุษย์ควรศึกษาให้รู้ และทำ ความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การค้นหาเพียงเพื่อให้เห็นความจริง แต่ไม่รู้และไม่เข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ

โนราโรงครู : ท่าบต (เล่นกำพริค)

รำ 12 ท่า

เสร็จจากบทสวดแล้ว ถ้าไม่มีพ่อแม่คนใดพาบุตรหลานมาเหยียบเสนา โнораโรงครูต้องรำ 12 ท่า ถือเป็นารแสดงที่มีการร้องและการรำควบคู่กันไป ท่าที่สำคัญมีอยู่ 12 ท่า แต่ละท่าได้ประดิษฐ์ ท่ารำเป็นส่วนประกอบออกไปหลายท่าด้วยกัน ตั้งแต่บท คุณครู ครูสอน สอนรำ ดั้งคั้นปฐุม สรรเสริญ คุณ พลายงาม ผ่นตกข้างเหนือ สิบสองท่าเป็นแม่ท่า ในท่าหนึ่งแยกออกไปอีกมากมาย สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการแสดงได้ตลอดทั้งคืน

บทคุณครู

คุณเอ๋ยคุณครู	ถูกยกไว้ใส่เกล้า ไส้เกล้า
บุญฤทธิ์แรงใจข้า	คุณครูส่งมามีสิ้นสุด
สิบนิ้วลูกค้อมน้อมกาย	ลูกนั่งขอไหว้คุณพระพุทธร
ถ้าจะจำศีลให้บริสุทธิ์	กราบพระเสียก่อนต่อสวดมนต์
ไหว้คุณบิครมารดาเจ้า	กว่าข้าพเจ้าจะหลุดพ้น
กว่าลูกจะเกิดมาเป็นคน	แม่ค้ำนรนปวระบรม
หาสิ่งไหนมาเปรียบเทียบได้	กงหาหม้ายเท่าเส้นผม
คุณแม่คุณพ่อลูกขอชม	ลูกกราบก้มแทบบาทา
แต่สำหรับบุญคุณครู	จะหลบหลุมมิได้หนา
บุญฤทธิ์แรงใจข้า	ให้ครูมาช่วยแซมใส่
อย่าได้ขัดอย่าได้ข้อง	ให้คล้องเหมือนคลองน้ำไหล
ให้ลูกอยู่รอดปลอดภัย	อันตรายใด ๆ อย่าได้มี
เทพอาหารรักที่รักษา	โปรดเมตตาช่วยปราณี
ลูกขอบริกรรมทำพิธี	รำโนรีถวายครูเอ๋ย
(ลูกขอบริกรรมทำพิธีบูชา	รำโนราถวายครูเอ๋ย) (ถ้าเป็นผู้ชายจับบท)
หันไปสู่วิศุรพา*	งามเหย.....

บทครูสอน

ครูเอ๋ยครูสอน	เสด็จเอื้องกรต่อง่า
ครูสั่งสอนข้า	สอนให้ข้าทรงกำไล
ครูสอนให้ครอบเทริดน้อย	ยังเล่าซบสร้อยพวงมาลัย
ครูสอนให้ทรงกำไล	สอดใส่แขนซ้ายแขนขวา
รำทำสะเคื่องเอื้องข้างซ้าย	ตีค่าได้ห้าพระพารา
รำทำสะเคื่องเอื้องข้างขวา	ตีค่าได้ห้าคำลึงทอง
รำทำตีนถีบพนัก	ส่วนมือชักเอาแสงทอง
หาไหนให้ได้เสมือนน้อง	รำทำนองพระเทวคา

* การหันหน้าไปทางทิศบูรพา เพราะพาลีอยู่ทางทิศนั้น คณะโนราโรงครู หันไปทิศอื่นไม่ได้ เสมือนหนึ่งว่า เราได้เชิญครูหมอบโนรา ถึงศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย มาสถิตอยู่บนพาลี ก่อนจะเชื่อมารประทับทรง

บทสอนรำ

สอนเอยสอนรำ	ครูให้รำรำเทียมบ่า
ปลดปลงเลื่อนลงมา	ครูซ้ำให้รำเทียมพก
วาดไว้เทียบฉายออก	รำท่าชนกเป็นแพนผาหลา
ยกขึ้นสูงเสมอน้ำ	เรียกช่อระย้าพวงดอกไม้
ปลดปลงลงมาได้	ครูให้รำรำท่าโคมเวียน
รำท่ากนกกรู่วาด	วาดไว้ให้เหมือนรูปเขียน
รำท่ากนกโคมเวียน	รำท่ากะเขียนพาดศาล
รำท่าเวียงนุช	พระพุทธรเจ้าห้ามมาร
รำท่านางนงคราญ	พระรามจะข้ามสมุทร
รำเล่นสูงสุด	เรียกว่าพญาครุฑร่อนมา
ครุฑเหลียวไปเห็นนาค	ครุฑเหอมนรามันรำปึกท่า
ทำท่าพระยาครุฑ	ลงยุคเอานากเอานากนาคา
นาคเลี้ยวเกี่ยวพัน	ครุฑหันไปจิกหน่วยตา
ครุฑเฉี่ยวนาคได้	พาร้อนสูด้าวสูด้าวพระเวหา
รำท่าหनुมาน	ทะยานไปเผาเมืองลงกา
รำท่าท้าวทเวา	ท้าวซีแต่ม้าแต่ม้าชักรถ
รำท่าแม่นางมัทรี	เดินจงกลมที่เขาวงกต
รำท่าฤๅษีดาบส	ลีลาจะเข้า ๆ อาศรม
รำท่าสีมูมปราสาท	วาดไว้ให้เป็นหน้าพรหม
ฉันทันต์นกลม	เรียกองค์พระนารายณ์นารายณ์น้ำวศร
ฉันทันต์เหล่ารูปพระบวร	พระรามจะวางให้ศรไป
ทำท่าประจิบ	แล้ววิ่งมาหิบบๆเอาคันไถ
ประจิบคือไชชขาย	มีอหนึ่งจูงควาย หัวบ่าแบกไถ
ควายนี้จุมุกหนัก	ยังเล่าค่อยชักค่อยลากค่อยไป
หวั่นเที่ยงมาไรไร	เมื่อใดจะรู้ๆ ถึงนา
ผีกรรมเจ้าเทศ	มาทำให้ผีเสดสา
หิบบแอกเข้ามาคลอบคอกควาย	ส่วนหวั่นมันช่าย ช่ายแล้วเวลา
นางเมียรที่อยู่ข้างหลัง	หิบบเอาอีได้เข้ามาทำปลา

แกงไว้ให้พ่อไอ้หมา	หลบมาแต่มาพ่ออิหมาคิใจ
ของพี่ปลาคุกของน้องปลาช่อน	มาชินท่อน บ้องๆใหญ่ๆ
แกงปลาเสร็จสรรพแล้ว	นางนาถคลาดแคล้วข้าวไปหาใน
มาถึงนั่งลงบัคเดี่ยวใจ	ยัดดินเข้าใน เข้าในปั้นฝ้าย
หนึ่งนาง ชื่อนวลศรี	หยิบเอาลูกหมีมาถือไว้
มือขวาแกว่งฝ้าย (ปั้นฝ้าย)	ส่วนมือซ้ายนะมือซ้ายจับใบ
ข้างใน โน้นมันคังบูดๆ	ส่วนปากพูดแล้วพูดถึงจีไฉ
แม่หม้าย สาวน้อย	ยอดสร้อยค้อยซัก ค้อยซักค้อยไป ฯลฯ

บทตั้งต้นปฐม

ตั้งต้นทำปฐม	ถัดมาพระพรหมสี่หน้า
รำทำสอดสร้อยห้อยเป็นพวงมาลา	รำทำเวโหน โชนเข้าให้น้องนอน
รำทำผาหลาดัดลงมาเพียงไหล	รำทำพิสมัยร่วมเรียงมาเคียงหมอน
รำทำต่างกันหันให้เป็นมอม	รำทำมรคาแขกเค้านบินเข้ารัง
รำทำกระต่ายชมจันทร์พระจันทร์ทรงกลด	พระธณแปลงสารมารกลับหลัง
รำทำผู้ชายขนาดกลายเข้าวัง	มานั่งหมอบเฝ้าเจ้านครินทร์
รำทำจีหนอนร้อนรำมาเทียบท่า	รำทำพระราม ท้าวनावศิลปี
รำทำฝูงมัจฉาสาครจร ในวารินทร์	หลงไหลไปสิ้น ทิวพื้นสุธา
รำทำสิงโตเล่นหางกวาง โชนตัว	รำชัวเอาเบ็งมาคคหน้า
รำทำหงส์ทองล่องวายน้ำมา	รำทำเหราเล่นน้ำสำราญนิก
รำทำโตเล่นหางกว้างเคินคง	รำทำพระสุริยวงศ์ผู้ทรงศักดิ์
รำทำช้างसानควานหญิงามน่ารัก	รำทำพระลักษณ์แผลงศรจรี
รำทำจีหนอนที่นอนฝูงยุงพื่อนทาง	ขัดจางหยางให้นางรำทั้งสองศรี
รำทำยกขึ้นให้เป็นวงนั่งลงพอได้ที่	สี่ชอสามสายย้ายเพลงรำ
รำทำกระบี่ตีทำจินมาสาวไส้	รำทำชะนีร้ายไม้อยู่เฉื่อยฉ่า
รำทำแมขลามาล่อแก้วแล้วชักลำน้า	เพลงรำแต่ก่อนครุสอนมา

บทสรรเสริญคุณ

ไหว้บุญคุณครูถูกเสียแล้ว
 คุณบิดามารดาถูกคไว้ก่อน
 ครูสอนให้วาด ครูสอน ให้เขียน
 ไหว้บุญคุณครูเสร็จสรรพ
 ทำไรไถนาค้าขาย
 นำสมเพศเศษสา
 พอกกลับมาถึงเหย้า
 แสนเวทนาบิดาเอ๋ย
 ไหว้คุณพระบิดาเสร็จสรรพ
 คุณแม่ข้าเหย เกี้ยงลูกมา
 ละลาหยหายไปวันละเจ็ดตา
 เสมือนหนึ่งเมื่อดงคั้งปลายเข็ม
 ได้อินลูกคืนสะอื้นร้อง
 มือสอดคอกอดขก
 แม่พิกพุ่มอ้อมพา
 พระคุณพระมารดา
 ลูกรักจักได้สิ่งอันใด
 เอาฟ้าดินสินธุมารูซัง

ไหว้บุญคุณแก้วคุณครูสอน
 ไหว้คุณครูสั่งสอนข้าพเจ้ามา
 ครูสอนให้เรียนรำโนรา
 กลายกลับมาไหว้คุณพระบิดา
 อุดสำหัพทกายลูกชายมา
 แสนเวทนาบิดาเหย
 อ้อมชูลูกเต้าฝ้าชมเฉย
 กว่าลูกจะรอดเป็นควมมา
 กลายกลับมาไหว้คุณพระมารดา
 เสมือนหนึ่งเมื่อดงคั้งปลายเข็ม
 ยามพระมารดาгинเค็ดเค็ม
 กว่าลูกจะรอดเป็นควมมา
 ระวายแม่ฮ่องมองเข้ามาหา
 กลัวลูกจะตกจากเปลผ้า
 กินนมนุ้ยหนาแม่เอาใจ
 หนักยิ่งกว่าภูเขาใหญ่
 พาไปแทนคุณพระมารดา
 ไม่เท่าทั้งคุณพ่อแม่แน่นักหนา

พลาขงาม

คล้อยแล้ว (คิกแล้ว) ที่งได้มาลงโรง
 กลิ้งเกลือกเสือกสนคำรณร้อง
 เขียมตาหมอเฒ่าจับได้มา
 เชือกกริ่งชิงแจ่งเอาไว้
 ยกงวงพาดงนำตาไหล
 แรกอยู่ไพรคดคอนนอนสมาย
 กลิ้งเอาขนไม้มาไว้ข้าง
 ยามเที่ยงยามสายเจ้าพลาขงร้อน
 ชักชวนร้อยซังเจ้าพิงที่

พลาขงามตามโขลงแล้วก็มาเข้าของ
 เปลี่ยวเปล่าเศร้าหมองเป็นนักหนา
 ในคาอาลัยแล้วก็ออกไม่ได้
 เคื่องตัวไม่ได้แล้วก็ให้มารำไร
 เหลียวหลังส่งไพรหามีหม้าย
 วงที่หักใบไม้แล้วมารองนอน
 ยกพระเศียรขึ้นวางแล้วเกยค้างหมอน
 ตื่นนอนจะไปสรงน้ำคงคา
 ไปเล่นน้ำวาริเป็นอัครา

ยามสายบ่ายน้อยค่อยกลับมา
มาถึงจึงขึ้นให้เป็นวง
อยู่เย็นเป็นสุขทุกวันวาน

เดินตัดลัดป่าแล้วก็มายังลาน
กรแก้วแวววาวลงน่าสงสาร
ชมสุรางค์นางคราญสำราญใจ

ฝนตกข้างเหนือ หรือ บทปลงสังขาร

ฝนตกข้างเหนือ
แหงท้อลงมา
ตกต้องทิศเหนือ
ถูกเขาพระยาเมืองกรุงจีน
ที่จะน้ำไปตามน่อง
ที่จากไปไม่ลืมโรง
โสเอยโสกัง
แหงท้อลงมา
น่าสงสารแก่ฝูงชน
ลั่งบ้างทุกข์ ลั่งบ้างตรอม
น่าสงสารฝูงชน
ลั่งบ้างเจ็บบ้างไข้
ทรัพย์สินเงินทอง
ลั่งบ้างผัวตายก่อนเมีย
อย่าฆ่าฟันวันเล่นเช่นควายวัว
มนุษย์เราเมื่อตายแล้ว มัน ไม่น่าจะรัก
ภิกษุสงฆ์องค์หนึ่ง ได้นำหน้าไป

โดนเหยยขี้ฉุยเหยยมันลงฉา ๆ
ถูกเขาพญา ๆ กรุงจีน
มาหัก ทลายที่ด้านดิน
ต่อเชิง ด้วยเขา พญา โส่ง
เสมือนข้างพลายทองไปตามโขลง
โขลง ไปไม่ลืมน่องหนา
น้ำเหม็นมันขังที่ชายคา
ยังคำไม่รู้จะเต็มออม
ลั่งคนบ้างที่ บ้างหอม
ลั่งบ้างหอมเสมือนไข่
แก่แล้ว มันหล่นเหมือนใบไม้
ลั่งบ้างผัวตายเสียก่อนเมีย
ลั่งบ้างก็สาบสูญเสีย
ลั่งบ้างเมียตายเสียก่อนผัว
เกรงกลัวเวลาข้างหน้าไป
หนังกะฉัก หูและทอง น้ำหนองไหล
ตั้งใจบูชาพระเพลิง เชิงตะกอน

โนราโรงครู : ร่ายรำ 12 บท

การร่ายรำ 12 บท พร้อมกับการขับบทกลอน การแสดง คล้ายคลึงกับละครแบบจักรๆ วงศ์ เพราะบทร่ายรำทั้ง 12 บท ถัดมาจากนิทานปัญญาชาดกและนิบาตชาดกที่มีการเล่าสืบต่อกันมา ทั้งหมด 50 เรื่อง ได้นำมาแสดงภายในโรงโนราโรงครู 12 เรื่อง โดยพระสงฆ์ชาวเชียงใหม่ได้รวบรวม แต่งเป็นชาดก ที่มีมาประมาณ 2,000- 2,200 ปี ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้ามีการเวียนว่ายตายเกิด ถือกำเนิด ในชาติต่างๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้าง ร้ายบ้าง จนได้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย ถือเป็น วิวัฒนาการการบำเพ็ญคุณความดีของพระพุทธเจ้าตั้งแต่บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนนิบาตชาดก

หรือคนทั่วไปเรียกว่า พระเจ้าห้าร้อยห้าสิบชาติ เป็นนิทานที่เล่ากันมาตั้งแต่พุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าทรง สั่งสอนเวเนยสัตว์ได้ยกนิทานขึ้นมาเป็นอุปมาในการแสดงพระธรรมเทศนา (เฉลิม แก้วพิมพ์, สัมภาษณ์ 19 มีนาคม 2551)

ก่อนการรำรำ 12 บท จะมีเด็กฝึกหัดประจำคณะโนราออกมารำรำ เป็นการฝึกหัดเด็กได้มีความชำนาญ ปฏิบัติวิญญูณการเป็นโนรา ถ้าไม่มีเวลา นายโรงจับบท 12 เลข การเล่นสิบสองบทในปัจจุบัน มีการกล่าวเป็นบทกลอนทุกบท ส่วนบทโนรากับพระรณเมรี จะต้องมีการแสดงพร้อมกับการกล่าวบทตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ละช่วงของการแสดง มีนายโรงจับบทกลอนและพูดคำเนินเรื่อง สอดแทรกคำสอน ให้ผู้ชมได้รับรู้ เข้าใจ และมีความรู้สึกรักในการทำความดี ละความชั่ว

บทที่ 1 เรื่องโนรา จับความตอนทีนางโนราถูกใส่ร้ายหาว่าเป็นกาลกนิบ้านกาลกนิเมืองชาวเมืองจะนำนางโนราไปบูชาชัญ (เผาไฟ) เหตุมาจากการอิจฉาริชยาจากเมียหลวงที่ชื่อว่า นางกาหนมลูกของคาโหร (โหราศาสตร์)

ขึ้นข้อต่อเรื่องในเบื้องบท	ครบกำหนดสิบสองทำนองสาร
เจ้าโคมงามโนราปรีชาชาญ	พดผาจารย์จะนำเอาไปเผาไฟ
ขึ้นหลอนหลอกบอกแม่ผัว	บุญตัวชื่อสัตย์ไม่ดักขัย
พอได้ปีกเหล็กหนีแม่ผัวไป	ถึงเวียงชัยไกรลาศปราสาทนาง

บทที่ 2 เรื่องพระรณเมรี จับความตอนที่ พระรณเสนถูกแม่เลี้ยงหลอกลวงให้ไปหามะม่วงหาวมะนาวโห่ ทั่วเมืองเมรี แท้ที่จริงแล้วมีศาสนลับเป็นภาษาอักษร ที่มนุษย์อ่านไม่ออก ในศาสนเป็นการส่งไปให้นางเมรีกิน (คือฆ่าให้ตาย) แต่ถูกผีได้แปลงศาสน จากให้ฆ่าให้กลายเป็นควัวได้อุยกินกันจนนางถูกอมเหล้าและพูดความลับหมดทุกอย่าง

ฝ่ายพระรณเมรีเจ้าทำพริกไพร่	ทำรักใคร่เมรีมิเห็นห่าง
เลี้ยงให้กินสุราจิลจาพลาจ	ถามต่างต่างนางบอกแจ้งไม่แพรงพราย
ได้ดวงเนตรแม่ป้ากับหอยาผง	แล้วขึ้นทรงพาชเหาะหนีหาย

บทที่ 3 เรื่องพระลักษณาวงศ์ จับความตอนที่นางทิพเกสร รมเร้าให้ลักษณาวงศ์พาไปจีเปล แต่ภักษตรีของคั่นนั้น ถูกถูกผีใช้ให้ไปตามหาแม่ เพราะแม่หายสาบสูญไป นางทิพเกสรเกิดจากคอกบัวในสระหน้าวัดฤาษี

ฝ่ายเจ้าทิพย์เกสรมีคอนคาย	หมายจะไปจีเปลไปเวหา
ลักษณวงศ์หลงละเมอทำเพื่อทำ	เฝ้าแต่พรำรำเรียนพระกาลา
ทิพย์เกสรเหอเจ้าหมายให้นำพา	พระเจ้าตาไมให้อู้อยู่ไม่คูดี

บทที่ 4 เรื่องพระโคบุตร จับความตอนที่ พระโคบุตรละเมอเรียกเมียมาด้วย ความละเมอเพื่อพก
เมื่อรู้สึกตัวจากการละเมอ ก็ร้องไห้ เพราะไม่รู้ว่าเมียไปไหน ในเรื่องจริง ๆ พี่ก็ยังไม่รู้ว่าเมียไปไหน

พระโคบุตรสุดเพื่อละเมอฝัน	เรียกอำพันมานิ่มเหลสี
ผูกพราวจากห้องห้องมูณี	พระพันปีโสกาให้อาลัย

บทที่ 5 เรื่องสังข์ทองจับความตอนที่นางรจนาเลือกคู่พ่อโครชที่เลือกเจ้าเงาะป่า บ้าไขมาเป็นคู่
ท้าวสามลจนจิตให้คิดแค้น กระทบแทนเตียงทองอันผ่องใส
ย้ายเงาะป่ามันพาธิดาไป ร้อนพระทัยตรอมออยู่มิรู้วาย

บทที่ 6 เรื่องนางผมหมอม จับความตอนที่ ดาหหลวงศัลงเล่นน้ำเจอบ
ดาหารวงศ์ทรงเปิดผอบแก้ว ดูเห็นแล้วว่าเส้นเกศาสาย
หอมตระหลบจบต้องละอองอาบ ดูคล้ายคล้ายพุ่มพวงดวงสมร

บทที่ 7 เรื่องพระอภัยมณี จับความตอนที่ ศรีสุวรรณออกทำศึกสงคราม แต่มิได้บอกนางเกษรา
ทาเห็นนาง โกรธมากถึงกับงอน

ศรีสุวรรณผันพักตร์มาชักชวน	ทราชมสงวนเกษราฟางอน
พี่ออกสู้ศึกเมื่อวันนั้น	พี่มิได้บอกกล่าวสายสมร
ไอ้เจ้าแก้วกัลยาฟางอน	สายสมรทำจรีตออย่าบิดพริ้ว

บทที่ 8 เรื่องจันทโครบ จับความตอนที่ พระจันทโครบ ลาฤกษ์กลับเมือง เมื่อมาถึงกลางป่า
ก็เปิดผอบที่พระฤกษ์มอบให้ก็เกิดเรื่องงำกัน

นำสงสารนางโมรา...	
พระอินทร์สาบเป็นชะนี	เกาะพฤกษ์ร้องไห้อยู่โหยหิว
ขามเย็นตะวันตกอกนางปลิว	พระพายฉิวพัดพาโสกาพลัน

บทที่ 9 เรื่องอภัยนุราช จับความตอนที่ อภัยนุราชออกจากเมือง ตามหาแก้วเกษบุปผา มาในป่า
จนมาเจอนกอินทรี นกอินทรีขบอกให้ทราบ ว่า นางยังไม่ตาย ชักยกรงสนลักพานางไป

ศรีนุราชประพาสาทรงตามนางเยาว์	บุกลำเนาแนวป่าพนาวิน
นกอินทรีขบอกไว้ได้รู้เหตุ	ว่าแก้วเกษบุปผายังไม่อาลัย
สั่งเนื้อความเอาไว้ให้ท้าวจรรจรูญ	ว่ากรุงสนธ์พญาชักยกรงลักพาไป

บทที่ 10 เรื่องสังข์สินชัย จับความตอนที่ นางทิพย์มณฑา เรียกพระสังข์สินชัย ให้เข้าไปหาใน
ห้องนอน จนคนเข้าใจผิด

รักเหยยบัคนั้น...

นางทิพย์มณฑากล่าวปราศรัย

คาร์สตรัสมีวาจาไป

เรียกพระสังข์ศิลป์ชัยให้เข้ามา

เผยประตูท้าวจูเข้าในห้อง

คนทั้งสองพูดพร่องเจรจา

บทที่ 11 เรื่องมณีพิชัย จับความตอนที่ นางยอพระกลั่นตามมาถึงเมือง นางปลอมตัวเป็น
พราหมณ์มาดูให้รู้ว่า เพราะเหตุอะไรมณีพิชัยคิดสัญญา ก็ได้ทราบวามณีพิชัยมีเมียแล้ว

พระมณีพิชัยเที่ยวไขว่คว้า

ฉวยหัตถาพราหมณ์น้อยชะม้อยชม

สำคัญว่ายอพระกลั่นไม่กินแหนง

ต่างข้อยแย้งฉวยคว่าภูษาห่ม

คูจริต ไม่ผิดกับพราหมณ์พรม

ทั้งแก่นนม คมคางเหมือนนางเขียว

บทที่ 12 เรื่องไกรทอง จับความตอนที่นายไกรทองทำพิธีกรรมลับชาลวัน

ชาลวันคืนไกรธ โคคน้ำพรวง

หมายมุ่งมองเพมิแลเหลียว

หมอไกรทองอ่านมนต์อยู่คนเดียว

กุมภีเหลียวพาดผางเข้ากลางแพ

พอน้ำพรวงพุ่งหอกสกัดโลหะ

แรงปะทะหักขาดไม้บาดแผล

เขี้ยวเขี้ยวเพชรเกล็ดสีแพร

ศาตราแพ้แทงไม่เข้าเจ้ากุมภี

แพพลิกกว่าคล่าหาคว่าชะงัก

จมใต้น้ำสลักมีถ้อยหนี

มีดเหล็กผสมคมขาวเล่มยาวรี

เข้าพิธีปลุกเสกด้วยเลขยันต์

เหล็กร้อยแปดอาจารย์ประทานให้

ฤทธิ์แรงร้ายกำราบปราบอาถรรพ์

กอดกระหวัดควัดเหวี่ยงพันละวัน

จิตฉะกรรแทงซ้ำปล้ำเหล่า

นายไกรตั้งหลักปักชนก

น้ำวนวกระเช่นช่านมันแตกอยู่ฉานฉ่า

กุมภีแวกว่ายไปตามสายธารา

ลดกำลังวังชาละอาอ่อน

บทจบ

สิบสองบทว่า ได้ไม่พลั้งพลาด

ตาม โอวาทครูเฒ่าท่านกล่าวสอน

สิบสองบทโนราว่าทุกตอน

แล้วประพนมกรพระราชครูเอย (ของข้าเอย)

การเล่นสิบสองบทมีทั้งบทเศร้า บท โศก บทสอนใจ สนุกสนาน โดยเฉพาะผู้แสดงออกหน้า
พรานมีมุทลกล ขบขัน ถ้อยเล่นกับคนดู เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน พร้อมกับความบันเทิง
สนุกสนาน